

Journal of
Buddhist Innovation Review

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีชั้นพนักงานอัยการ

Dispute mediation process by Buddha Santi Way before filing a lawsuit with the
public prosecutor

Academic Articles

บทความวิชาการ

ณัฐเมธส์ สิริไตรรัตนกุล

Natthamet Siritirattanakul

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. Student Department of Buddhist Studies Field of Study: Peace Studies Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail.com. pisa.nu@hotmail.co.th

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน Asst.Prof.Dr. Uthai Satiman

อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Lecturer of Philosophy Program (Peace Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Article history

Received: May 29, 2024 / Revised: July 2, 2024

Accepted: July 26, 2024 / Available Online: August 2, 2024

บทคัดย่อ

จากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีกระบวนการทัศนคติความเชื่อว่า 1) เพื่อแก้แค้น 2) เพื่อข่มขู่ ยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดอีก และ 3) เพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดผลกระทบหลายอย่าง ตามมา เช่น 1.เสียเวลาโดยไม่จำเป็น 2.เสียทรัพยากรโดยใช้เหตุ เช่น ค่าประกันตัวชั้นศาล ค่าทนายความในการ ต่อสู้คดี ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาลหลายครั้ง เป็นต้น 3.ทำให้มีประวัติอาชญากรติดตัว และ 4.เสีย งบประมาณภาครัฐในการดำเนินคดีโดยไม่จำเป็น ทำให้เกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่การมุ่งเน้นให้มีการเจรจาแก้ปัญหาร่วมกันทั้งผู้ต้องหาและผู้เสียหาย สำนักงานอัยการสูงสุดได้นำมาใช้ อำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนในคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้โดยการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อ พิพาท แต่ยังใช้ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานที่ปรากฏตามสำนวนการสอบสวนและหลักกฎหมายเป็นหลักทำให้ ไม่มีความยืดหยุ่นเท่าที่ควร ส่วนการจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาพบว่าการนำหลักธรรมมาใช้ในการ ขับเคลื่อนกระบวนการและวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งมีความยืดหยุ่น จึงสามารถนำมา ประยุกต์ใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นพนักงานอัยการได้ ก็จะเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและเกิด

ประโยชน์ยิ่งขึ้น พบว่าหลักธรรมที่สอดคล้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีชั้นพนักงานอัยการ ได้แก่ พรหมวิหารธรรม 4 และสังคหวัตถุธรรม 4 โดยนำมาประยุกต์ใช้กับ "หลักอริยสัจ 4 (RCGP) + อริยมรรคมีองค์ 8 (The Noble Eightfold Path)" กำหนดเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีได้ คือ 1) ขั้นตอนวางแผนด้วยอริยสัจ 4 (RCGP) ได้แก่ 1. R = Result กำหนดปัญหาว่าเกิดจากอะไร 2. C = Cause หาสาเหตุของปัญหาคืออะไร 3. G = Goal กำหนดเป้าหมายที่ต้องการคืออะไร และ 4. P = Process กำหนดวิธีการในการจัดว่าควรเป็นอย่างไร 2) ขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยนำมรรควิธีในอริยสัจจัดลงในไตรสิกขา 3 คือ 1. อธิศีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2. อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ 3. อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; พุทธสันติวิธี; พนักงานอัยการ

Abstract

From the mainstream justice process that has a belief paradigm: 1) to take revenge, 2) to intimidate and prevent another offense from being committed, and 3) to rehabilitate the offender. This causes many consequences, such as: 1. Waste of time unnecessarily. 2. Loss of property due to reasons such as court bail costs. Attorney's fees for fighting the case Expenses for traveling to court many times, etc. 3. Causes a criminal record and 4. Loss Government budget for unnecessary litigation This creates a new idea about the alternative justice process that focuses on negotiating and solving problems together for both the accused and the victim. The Attorney General's Office has used it to provide justice to people in criminal cases that are compromisable through negotiation and mediation. But also use facts The evidence that appears in the investigation file and legal principles is the main cause. Not as flexible as it should be As for conflict management in Buddhism, it was found that Dhamma principles are used to drive the process and methods for mediating disputes, which are flexible. Therefore, it can be applied to mediating disputes at the prosecutor level. It will increase efficiency and bring even more benefits. It was found that the principles that are consistent with mediating disputes before filing cases at the public prosecutor level include: The 4 Brahmavihāra Dhammas and the 4 Sangha Vatthu Dhammas, applied with the "4 Noble Truths (RCGP)+The Noble Eightfold Path", can be defined as mediating disputes using the Buddhist Santi Method, namely 1) the planning step with the Noble Eightfold Path. 4 (RCGP) including 1. R = Result, determine what the problem is caused by, 2. C = Cause, determine what the cause of the problem is, 3. G = Goal, determine what the desired goal is, and 4. P = Process, determine Methods for arranging what it should be like: 2) The process of mediating disputes by using the method of the Noble Truths to be organized into the Threefold Discipline: 1. Adhi precepts, including right speech, right action. and right livelihood 2. Adhicitta-sikkha includes right vayama, right mindfulness and right concentration. 3. Adhipaṭṭhāna-sikkha, including right view and right mindfulness.

Keywords: Mediation of disputes: Buddhist Santimethod: Prosecutor

บทนำ

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Process) ของประเทศไทย ซึ่งเป็นกระแสนหลักใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) เมื่อประชาชนเกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาทระหว่างกันและไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล รวมทั้งเรือนจำ ทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาในยุคดั้งเดิมของทางด้านอาชญาวิทยาที่สำคัญมี 3 ประการ คือ 1) เพื่อแก้แค้น 2) เพื่อข่มขู่ยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดอีก และ 3) เพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสนหลัก คือ กระบวนการอำนวยความยุติธรรมตามตัวบทกฎหมาย กระบวนการดำเนินงานเชิงคดีเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนขึ้น คู่กรณีคนใดคนหนึ่งจะนำประเด็นปัญหาไปฟ้องร้องต่อศาลให้ช่วยทำหน้าที่ได้ส่วนซึ่งขาดข้อพิพาทเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด (Pradit Panthong, (Search on 15 January 2024). Online. Retrieved from; www.so06.tci-thaijo.org)

ต่อมาได้เกิดแนวคิดใหม่ว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสนหลักนี้ สามารถทำให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมได้มากน้อยเพียงใด เนื่องจากประชาชนคนรุ่นใหม่เริ่มตระหนักว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสนหลักยังขาดความเสมอภาค ความเท่าเทียม และใช้เวลานาน และเน้นการจำกัดเสรีภาพประชาชน รัฐต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี หรือก่อสร้างเรือนจำใหม่ ในส่วนของผู้เสียหายที่เป็นเหยื่อก็ขาดโอกาสได้รับเงินเยียวยาจากผู้กระทำความผิด เพราะผู้กระทำความผิดถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำไม่สามารถหาเงินมาชดเชยค่าเสียหายได้ อีกทั้งเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นโทษจำคุกแล้วก็จะถูกตีตรา (Stigma) จากสังคมว่าเป็นคนชั่วคุกทำให้ขาดโอกาสทางสังคม (Ukrit Sornprohm, (Search on 15 January 2024). Online. Retrieved from; www.the101.word/ukrit-sornprohm-interview)

และจากการที่สังคมขยายตัวทำให้เกิดความซับซ้อน ปัญหาอาชญากรรมจึงเริ่มซับซ้อนและเพิ่มขึ้นตามมา ทางออกของการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม จึงไม่ใช่การมุ่งใช้มาตรการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดภายใต้พื้นฐานแนวคิดเชิงแก้แค้นทดแทน (Retributive) มาตรการหันเหคือออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสนหลัก (Diversion) จึงจำเป็นต้องถูกนำมาใช้เป็นทางเลือกมากยิ่งขึ้น ทั้งในขั้นตอนก่อน ระหว่าง และหลังพิพากษาคดี กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อสร้างกระบวนการยุติธรรมให้มีความสามารถในการอำนวยความยุติธรรม โดยสามารถเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่อ และจรรโลงไว้ซึ่งความสมานฉันท์ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pawanrat Uesathapornkit, (Search on 15 January 2024). Online. Retrieved from; www.dspace.spu.ac.th)

การจัดการความขัดแย้งโดยยุติข้อพิพาททางกระบวนการยุติธรรมกระแสนหลักโดยทางศาลเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนในสังคมได้ครบทุกด้าน เพราะสภาพสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป การมุ่งลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการแยกออกจากสังคมตามโทษที่ตนควรได้รับเพียงอย่างเดียวแล้วคืนผู้กระทำความผิดสู่สังคมเมื่อพ้นโทษ ตามแนวคิด ทฤษฎีที่มุ่งแก้แค้นตามหลักการกระบวนการยุติธรรมกระแสนหลักนั้นยังไม่เพียงพอผู้กระทำความผิดส่วนมาก เช่น นักโทษคดียาเสพติด

ติด หรือคดีลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง เป็นต้น กลับมากระทำผิดซ้ำอีกเช่นเดิม โดยมีได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือเกรงกลัวต่อโทษที่ตนจะได้รับแต่อย่างใด (นภา อินธิบาล.2562, ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดี ยาเสพติด: กรณีศึกษาเรือนจำ กลางชลบุรี) ในขณะที่เดียวกันการรัฐเองก็ประสบปัญหาในเรื่องจำนวน บุคลากรที่ให้บริการแก่ประชาชนทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงบริการของภาครัฐได้ง่ายตามนโยบาย รัฐบาลที่ต้องการสร้างความรักสามัคคีและสมานฉันท์ของคนในชาติเพื่อให้เกิดความมั่นคงและสงบสุขของ ประเทศ อย่างยั่งยืน (National Security Counciln. (Search on 16 January 2024). Online. Retrieved from; www.nsc.go.th ภาครัฐจึงจำต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในการอำนวยความสะดวกทางเลือกให้มากยิ่งขึ้น สำนักงานอัยการสูงสุดในฐานะหน่วยงานภาครัฐในกระบวนการยุติธรรมจึงมีภารกิจที่ต้องอำนวยความสะดวกทางเลือกให้กับประชาชนทุกฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมและข้อพิพาทที่เกิดขึ้นให้น้อยลงก่อนดำเนินคดีในชั้นศาลตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไป (Office of the Attorney General, (Search on 15 January 2024). Online. Retrieved from; www.ago.go.th)

สำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม และเป็นหน่วยงานที่จะ พิจารณาว่าคดีที่ผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมานั้น (กรณีคดีอาญา) หรือคดีที่มีหน่วยงานของรัฐ พิพาทกับรัฐหรือเอกชน (คดีแพ่ง) หรือคดีที่ประชาชนพิพาทกันเองที่กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการ ช่วยเหลือทางกฎหมาย จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยทางศาลหรือไม่ (Office of the Attorney Generalซึ่งบางคดีสามารถที่จะยุติได้ในชั้นของพนักงานอัยการโดยไม่จำเป็นต้องฟ้องคดี ด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันได้โดยคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ซึ่งก็จะช่วยลดปัญหาเรื่องคดีล่าช้าเป็นจำนวน มากในชั้นศาล การเสียค่าใช้จ่ายที่สูง การเสียเวลานานในกระบวนการยุติธรรมทางศาล และลดความขัดแย้ง ที่ไม่ต้องมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ชนะคดีโดยการสร้างความคับแค้นให้อีกฝ่ายหนึ่งลงได้ (สถาบันพัฒนาข้าราชการ อัยการ“บทบาทของพนักงานอัยการในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการก่อนฟ้องคดี”,โครงการ ฝึกอบรมนักบริหารงานยุติธรรมระดับสูง, หลักสูตร “อัยการจังหวัด” รุ่นที่ 41 พ.ศ.2564 (Search on 10 January 2024). Online. Retrieved from; www.ago.go.th)

การจัดการความขัดแย้งก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการของสำนักงานอัยการสูงสุดนั้น ปัจจุบันมีการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ตามระเบียบสำนักงานอัยการว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อ พิพาทคดีอาญา พ.ศ.2555 (Office of the Attorney General. (Search on 10 January 2024). Online. Retrieved from ; www.ago.go.th) มีคดีเป็นจำนวนมากที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องดำเนินคดีกับ ผู้ต้องหาต่อศาลยุติธรรม กล่าวโดยเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ทางอาญานั้น เมื่อกระบวนการยุติธรรม ดำเนินไปถึงชั้นศาลผู้ต้องหาต้องตกเป็นจำเลยแล้ว บางคดีจำเลยให้การรับสารภาพ บางคดีจำเลยต่อสู้คดี ศาลพิพากษาลงโทษเพราะจำนนต่อพยานหลักฐาน หากมีประวัติการกระทำผิดก็เป็นเหตุให้ศาลไม่อาจรอ การลงโทษได้ บางคดีไม่มีประวัติการกระทำผิด ศาลก็พิพากษาว่ามีความผิดแต่ให้รอการลงอาญาไว้ โดย กำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ 2-3 ปี (Office of the Attorney General. (Search on 15 May 2024). Online. Retrieved from ; www.ago.go.th>information>case) ซึ่งเมื่อคู่พิ พาท ประสงค์เข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จึงต้องยอมรับในผลที่จะตามมาของกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว ซึ่ง

ความผิดทางอาญากรณีความผิดอันยอมความตามกฎหมายนั้น หากใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกก็สามารถยุติได้ในชั้นพนักงานสอบสวน หรือชั้นพนักงานอัยการ โดยไม่มีความจำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลแต่อย่างใด ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบที่ตามมาหลายประการ กล่าวคือ 1.เสียเวลาโดยไม่จำเป็น 2.เสียทรัพย์โดยใช้เหตุ เช่น ค่าประกันตัวชั้นศาล ค่าทนายความในการต่อสู้คดี ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาลหลายครั้ง เป็นต้น 3.ทำให้มีประวัติอาชญากรติดตัว และ 4.เสี่ยงประมาณภาครัฐในการดำเนินคดีโดยไม่จำเป็น

จากผลกระทบดังกล่าวข้างต้น บทความวิชาการนี้ มุ่งนำเสนอการเบี่ยงเบนคดี หรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือก สำหรับคดีบางประเภทที่สามารถใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ โดยที่มีต้องนำคดีเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางศาล เช่น คดีความผิดอันยอมความได้ (ที่คู่ความสามารถตกลงกันได้โดยไม่ต้องดำเนินคดีกันในชั้นศาล) (Criminal Code. (Search on 10 January 2024). Online. Retrieved from; www.ocs.go.th) ได้แก่ ยักยอก คดีหมิ่นประมาท ทำให้เสียทรัพย์ ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534 เป็นต้น โดยนำหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้กับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางพระพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และทำให้สังคมตื่นรู้และตระหนักกับการจัดการความขัดแย้งโดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธียิ่งขึ้น เพื่อให้ 1) ให้คู่พิพาทได้ทบทวนข้อพิพาทระหว่างกันถึงข้อดี ข้อเสีย ที่จะได้รับหากดำเนินกระบวนการต่อไปในชั้นศาล 2) ให้คู่พิพาทได้มีการพบปะพูดคุยกันถึงปัญหา สาเหตุ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น 3) ลดการเสียเวลา ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในชั้นศาล 4) คู่พิพาทไม่มีประวัติอาชญากรติดตัวไปในสังคม 5) ลดค่าใช้จ่ายภาครัฐในคดีที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 6) สร้างสังคมสันติสุขโดยคู่พิพาทชนะด้วยกันทั้งสองฝ่ายด้วย “ใจจบ คดีจบ พบสันติ”

จากผลกระทบดังกล่าวข้างต้น บทความวิชาการนี้ มุ่งนำเสนอการเบี่ยงเบนคดี หรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือก สำหรับคดีบางประเภทที่สามารถใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ โดยที่มีต้องนำคดีเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางศาล เช่น คดีความผิดอันยอมความได้ (ที่คู่ความสามารถตกลงกันได้โดยไม่ต้องดำเนินคดีกันในชั้นศาล) (Criminal Code. (Search on 10 January 2024). Online. Retrieved from; www.ocs.go.th) ได้แก่ ยักยอก คดีหมิ่นประมาท ทำให้เสียทรัพย์ ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534 เป็นต้น โดยนำหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้กับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางพระพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และทำให้สังคมตื่นรู้และตระหนักกับการจัดการความขัดแย้งโดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธียิ่งขึ้น เพื่อให้ 1) ให้คู่พิพาทได้ทบทวนข้อพิพาทระหว่างกันถึงข้อดี ข้อเสีย ที่จะได้รับหากดำเนินกระบวนการต่อไปในชั้นศาล 2) ให้คู่พิพาทได้มีการพบปะพูดคุยกันถึงปัญหา สาเหตุ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น 3) ลดการเสียเวลา ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในชั้นศาล 4) คู่พิพาทไม่มีประวัติอาชญากรติดตัวไปในสังคม 5) ลดค่าใช้จ่ายภาครัฐในคดีที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 6) สร้างสังคมสันติสุขโดยคู่พิพาทชนะด้วยกันทั้งสองฝ่ายด้วย “ใจจบ คดีจบ พบสันติ”

หลักการ : กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก - ทางเลือก และทางพระพุทธศาสนา

ก่อนที่จะเสนอนำวิธีการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีเพื่อมาประยุกต์ใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ นั้น จำเป็นต้องทราบถึงหลักการกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อนว่ามีหลักการอย่างไร จากนั้น จะได้นำหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานอัยการ โดยกำหนดเป็นวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีชั้นพนักงานอัยการต่อไป

1.หลักการกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

หลักการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนั้น Kittipong Kittayarak and Jutharat Amueya ได้กล่าวว่า “...เป็นกระบวนการที่สนใจของความยุติธรรมทางอาญาโดยมีความเชื่อว่า 1) การกระทำผิด คือ การทำผิดกฎหมาย กฎหมายกำหนดความผิดไว้อย่างชัดเจน เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็จะพยายามสืบเสาะหาว่า เกิดการกระทำผิดอะไรขึ้น ใครทำผิด และจะลงโทษคนทำผิดอย่างไร การกระทำผิดต้องได้รับการทดแทน ความผิดเป็นเรื่องส่วนบุคคลนั้น ๆ ซึ่งผู้ใดกระทำผิด ผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำด้วย จึงทำให้เกิดการกำหนดลักษณะของผู้กระทำผิดและเป็นตราบาปติดตัวไปจนวันตาย ได้แก่ คำว่าอดีตนักโทษ อดีตผู้ถูกคุมความประพฤติ อดีตผู้กระทำความผิด เป็นต้น 2) การทดแทนการกระทำผิด ต้องทำโดยการทำให้เจ็บปวดหรือเกิดความทุกข์เมื่อผ่านกระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอน ก็เรียกว่าได้รับความยุติธรรมแล้ว และ 3) แนวคิดกระบวนการที่สนใจและทฤษฎีแบบแก้แค้นทดแทน มองผู้กระทำผิด หรืออาชญากรเป็นเรื่องส่วนบุคคล เพราะเมื่อผู้ใดเลือกที่จะกระทำความผิดแล้ว ผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน การลงโทษก็เพื่อแก้แค้นเท่านั้น ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการที่สนใจแบบแก้แค้นทดแทน (Retributive justice) จึงมองว่าเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นก็ต้องหาคำตอบว่า ทำผิดกฎหมายข้อใด ใครเป็นคนทำผิดกฎหมาย และจะลงโทษคนกระทำผิดอย่างไร และการลงโทษก็เป็นการทำให้เกิดความทุกข์หรือความเจ็บปวด (Future Justice System and Peace in society and community restorative justice process). 2007. Pp. 35-37).

2.หลักการกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (เชิงสมานฉันท์)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (เชิงสมานฉันท์) เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก มุ่งเน้นให้คู่พิพาทได้หันหน้าเข้าหากันเพื่อระงับความขัดแย้งด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้คู่พิพาทได้ยอมรับซึ่งกันและกันจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด ได้แสดงไว้ว่า “...ได้ส่งผ่านและปลูกฝังความยุติธรรมให้กับกระบวนการที่สนใจ คือ ความคิดหรือความเชื่อที่มีผลต่อการปฏิบัติหรือกระบวนการให้เป็นไปตามความเชื่อของคนไว้ มี 2 รูปแบบ คือ 1) แนวคิด กระบวนการที่สนใจแบบแก้แค้นทดแทน (ตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักข้างต้น) และ 2) แนวคิดกระบวนการที่สนใจแบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์...” (สถาบันพัฒนาข้าราชการอัยการ หลักสูตร “อัยการจังหวัด” รุ่นที่ 41 พ.ศ.2564, (ออนไลน์), 2566 ; (สืบค้น 15 ธันวาคม 2566). เข้าถึงได้จาก www.ago.go.th)

หลักการหรือกระบวนการทัศนคติความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) Jutharat Uayana ได้กล่าวไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับอาชญากรรมเสียใหม่ โดยการเปลี่ยนวิธีคิดจากความยุติธรรมทางอาญาเป็นความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีที่มาสำคัญ ความหมาย และความแตกต่างจากกระบวนการทัศนคติเดิม คือ 1) แนวคิดกระบวนการทัศนคติความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีที่มาสำคัญจากการตั้งคำถาม ดังนี้ ก) การกระทำผิดเกิดขึ้นเพราะคนคนนั้นเลือกที่จะกระทำผิดเองเช่นนั้นหรือปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และอื่น ๆ ไม่ได้ผลักดัน หรือเป็นปัจจัยให้คนกระทำผิดเลย หรือมีการตั้งคำถามเรื่องเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ และประสิทธิภาพของการลงโทษแบบแก้แค้นทดแทนที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่า การจัดการกับผู้กระทำผิดมีเพียงวิธีการที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้นหรือ การลงโทษที่ผ่านมามีประสิทธิภาพจริงหรือ ถ้ามีประสิทธิภาพจริง ทำไมจึงยังมีการกระทำผิดซ้ำ ข) ความหมายของคำว่า "ยุติธรรม" คืออะไรกันแน่ การลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำผิดได้รับความทุกข์หรือความเจ็บปวดเป็นความยุติธรรมหรือไม่ (Future Justice System and Peace in society and community restorative justice process. 2007. Pp. 9-28). ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประนีประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่ม และการพิพากษาโดยการประชุมล้อมวง Ploenta Tanrangsang ได้กล่าวไว้ว่า หลักการที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วยแนวคิด ดังนี้

1) แนวคิดที่ว่าอาชญากรรมไม่ใช่ว่าแต่เพียงการฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานของสังคมซึ่งต้องลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่อาชญากรรมยังสร้างความเสียหาย (Harm) ต่อผู้เสียหายด้วย เพราะการทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคมไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากแนวคิดดั้งเดิมเรามองว่า การทำความผิดอาญาถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ คือ เป็นเรื่องที่เกิดจากเรื่องส่วนบุคคลและเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐ เพราะฉะนั้น รัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมองว่า การทำความผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม ดังนั้น เป้าหมายในการมองจะแตกต่างกันระหว่างการมองที่รัฐกับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

2) แนวคิดที่ว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเพียงเฉพาะแต่การจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน (Retribution) สร้างความข่มขู่ยับยั้ง (Deterrent) และตัดโอกาสเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก (Incapacitation) เท่านั้น แต่ควรจะมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายได้กลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม (Restoration) ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของแนวความคิดเรื่อง Restorative Justice คือ ต้องการฟื้นฟูความเสียหาย หรือผลกระทบจากการทำความผิดให้สังคม

3) แนวคิดที่ว่ารัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชนได้มีโอกาสหาทางออกในการแก้ปัญหาเหล่านี้ร่วมกันด้วย

และ 4) ตามแนวคิดแบบดั้งเดิมเมื่อมีการทำความผิดเกิดขึ้นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจะมีคำถามพื้นฐานคือ การทำความผิดนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด มาตราใด ใครเป็น

ผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างไร แต่แนวคิดใหม่แบบ Restorative Justice นั้น คำถามพื้นฐานจะต้องเปลี่ยนไปเป็นว่า ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในเรื่อนั้นคืออะไร จะแก้ไขเยียวยาให้ทุกคนกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีการอย่างไร (Journanal Chulniti. (May-June). 2010. 4 (3); 54-58)

จากกระบวนทัศน์ 2 รูปแบบ คือ 1) แนวคิด กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน และ 2) แนวคิด กระบวนทัศน์แบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นั้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับกระบวนกรยุติธรรมทางเลือก เนื่องจากกระบวนทัศน์ยุติธรรมแบบแก้แค้นทดแทนนั้น เป็นกระบวนกรยุติธรรมที่มุ่งกันผู้กระทำความผิดออกจากผู้เสียหาย ไม่ว่าจะด้วยการขังระหว่างพิจารณา การใช้กักขัง EM การควบคุมตัว หรือกระทั่งการพิพากษาจำคุกถือว่าเป็นประโยชน์อย่างหนึ่งของ Retributive justice คือ แยกผู้กระทำความผิดให้ห่างจากผู้เสียหายหรือออกจากสังคมเพื่อคุ้มครองความปลอดภัย แต่กระบวนกรตามแนวทางแบบ Retributive justice ทำให้คู่กรณีสองฝ่ายไม่ได้พูดคุยและรับฟังซึ่งกันและกันว่าอะไรคือสิ่งที่แต่ละฝ่ายต้องการอย่างแท้จริง อะไรคือเหตุผลในการกระทำความผิด หรืออะไรคือความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ อีกทั้งยังขาดโอกาสให้มีกระบวนกรเยียวยาความเสียหายอย่างแท้จริง ส่วนกระบวนทัศน์ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น เป็นกระบวนกรยุติธรรมที่เป็นการเบี่ยงเบนคืดออกจากกระบวนกรยุติธรรมกระแสหลักเพื่อแก้ปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ และมีการเยียวยาให้กับผู้เสียหายอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่าการลงโทษจำคุกเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหาในระบบงานราชทัณฑ์ ทั้งปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก รวมถึงปัญหาการกระทำความผิดซ้ำ จากกระบวนกรบำบัดฟื้นฟูในเรือนจำที่ไม่มีประสิทธิผล แนวคิดกระบวนกรยุติธรรมสมานฉันท์จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ประเทศต่าง ๆ สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศตนเอง ในการแก้ไข้ปัญหาเหล่านี้ แม้ว่ากระบวนกรยุติธรรมทางอาญาที่เน้นการลงโทษแบบเดิมยังคงต้องมียู่เพื่อใช้ในการควบคุมอาชญากรรมที่รุนแรง แต่กระบวนกรยุติธรรมสมานฉันท์จะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และที่สำคัญช่วยให้ผู้ต้องหาไม่ถูกตีทรมานโดยสังคม ลดโอกาสการกระทำความผิดซ้ำและสามารถกลับคืนสู่สังคมได้

3.หลักการกระบวนกรยุติธรรม (การจัดการความขัดแย้ง) ทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นตัวมนุษย์เองเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาเรื่องความขัดแย้งพระพุทธศาสนาจะเน้นที่ตัวมนุษย์ และจุดเริ่มต้นหรือสาเหตุที่สำคัญก็คือตัวมนุษย์เองซึ่งเริ่มต้นจากสาเหตุภายในคือกิเลสของมนุษย์ ในเบื้องต้นความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ภายในตัวมนุษย์ Phra Mahahansa Dhammahaso (Nitibunyakorn) กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งตามมิติทางพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งเกิดขึ้นพระพุทธศาสนาองว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องมีการจัดการให้ความขัดแย้งเหล่านั้นสงบลง เพราะถือเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับสังคมมนุษย์ที่มีธรรมชาติอยู่อย่างหนึ่ง คือรักสุขเกลียดทุกข์และไม่ชอบความวุ่นวายหรือปัญหาที่จะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเอง แม้ว่าในบางคราวจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในสังคมของตนเองจนอาจจะดูเป็นว่ามนุษย์เองที่เป็นคนที่ชอบความรุนแรงหรือเป็นต้นเหตุของการสร้างปัญหาขึ้นเอง ซึ่งความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์นั้นมีเหตุผลมาจาก 1) ความแตกต่าง 2) ความเปลี่ยนแปลง ความแตกต่างนั้นเองที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งโดยที่ความแตกต่างนั้นเป็นมวลหนึ่งที่จะต้องสั่นไหวไปตามสภาวะหลักของธรรมชาติก็คือ “ความเปลี่ยนแปลง” เมื่อมีความ

เปลี่ยนแปลง ผสมกับความแตกต่างที่มีอยู่ในที่สุดก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งและพัฒนาผลของการขัดแย้งให้เป็นไปในฝ่ายบวกและฝ่ายลบ ซึ่งสังคมมนุษย์นั้นมีความแตกต่างอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นสังคมมนุษย์จึงมีความขัดแย้งเป็นธรรมชาติหรือเป็นปกติ เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะจัดการหรือบริหารความขัดแย้งนั้นให้ลงตัวและสงบให้ได้เพื่อที่จะสร้างความสงบสันติและผาสุกให้เกิดขึ้นในสังคมให้ได้” (Buddhist Santiwitthi Integrating conflict management principles and tools. 2018, Pp. 101-102)

3.1 หลักการ

หลักการจัดการความขัดแย้งหรือการไกล่เกลี่ยวิธีพุทธ นั้น เป็นการจัดการที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยตนเองได้ จึงต้องมีผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีความสำคัญมากในการระงับความขัดแย้งหรือเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการคืนดีกัน มีหลักการ ดังนี้

1) ให้ความสำคัญกับ “คน” หรือมิติทางด้านอารมณ์ เพราะอุปสรรคที่ทำให้ความขัดแย้งแก้ได้ยาก ก็คือ อารมณ์ของคู่ขัดแย้ง ทำให้คู่ขัดแย้งยากที่จะทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาได้ตรงตามความจริง หรือคำนึงถึงความถูกต้อง

2) ช่วยขจัดอคติในใจคู่ขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่สำคัญประการแรกคือ ขจัดอคติในใจคู่ขัดแย้งให้หมดไป ไม่ว่าโลภะ โทสะ โมหะ ตามหลักการ “พึงเอาชนะความโกรธด้วยการไม่โกรธ ตอบพึงเอาชนะความชั่วด้วยความดี พึงเอาชนะความตระหนี่ด้วยการให้ พึงเอาชนะความเท็จด้วยสัจจะ”

3) กระตุ้นให้คู่ขัดแย้งนึกคิด ได้สติและหันมาพิจารณาตนเอง ในการลดอคติในใจของคู่ขัดแย้ง บ่อยครั้งเป็นการยากที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำได้ด้วยการเทศนาสั่งสอน สิ่งที่สามารถทำได้และน่าทำเป็นอย่างยิ่งคือการช่วยให้คู่ขัดแย้งเกิดนึกคิดและเห็นปัญหาด้วยตนเอง

4) ช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบด้วยตนเอง ผู้ไกล่เกลี่ยควรช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบ และบรรลุข้อตกลงด้วยตนเอง ความขัดแย้งจะเปลี่ยนเป็นความคืนดีได้ก็ต่อเมื่อคู่ขัดแย้งพอใจข้อตกลง และคู่ขัดแย้งจะพอใจข้อตกลงได้ต่อเมื่อเกิดจากความยินยอมพร้อมใจของตนเอง

5) สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคู่ขัดแย้ง ความไว้วางใจอย่างแรกที่ต้องสร้างขึ้นก็คือความไว้วางใจในตัวผู้ไกล่เกลี่ย หากคู่ขัดแย้งเห็นว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่เป็นกลาง ลำเอียงเข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่ง การไกล่เกลี่ยย่อมล้มเหลวตั้งแต่แรก

6) พูดด้วยสัจจะ เมตตา ขันติ และสติ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีสัจจะ เมตตา และปัญญาแต่จะทำเช่นนั้นได้ต้องมีขันติและสติมาประกอบด้วย

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนาเน้นที่คนกลาง และตัว “คน” ทางอารมณ์โดยการกระตุ้นให้นึกคิดด้วยตนเองและการสร้างความไว้วางใจผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

3.2 การจัดการ

การจัดการความขัดแย้งในสังคมมนุษย์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้น Phra Mahahansa Dhammhaso (Nitibunyakorn) ได้กล่าวไว้อีกว่า ต้องดำเนินไปใน 2 แนวทางที่สำคัญก็

คือ 1) การจัดการความขัดแย้งภายใน 2) การจัดการความขัดแย้งภายนอก

1) การจัดการความขัดแย้งภายใน สำหรับการแก้ไขปัญหาหรือการจัดการความขัดแย้งภายในที่มีสาเหตุภายในมาจากรากเหง้าของอกุศลและกุศลภายในจิตใจ เพราะธรรมชาติของความขัดแย้งมักมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งด้านบวก หมายถึง การมีจิตที่เป็นกุศล เช่น ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง การมีเจตนาที่ดี การหวังดีหรือปรารถนาดีต่อบุคคล กลุ่มบุคคล หรือต่อองค์กร แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อบุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรไม่เห็นด้วย หรือไม่ยอมรับในเจตนาเช่นนั้น จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นที่แตกต่าง ทศนคติที่ไม่ตรงกัน หรือการมองเป้าหมายที่แตกต่างกัน เป็นต้น ส่วนด้านลบ หมายถึง การมีจิตที่เป็นอกุศล เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง อยากได้ อยากใหญ่ อยากมี อยากเป็น ทิฐิ มานะ การถือตัว การยึดมั่นในค่านิยมทางสังคม เป็นต้น

2) การจัดการความขัดแย้งภายนอก สำหรับความขัดแย้งภายนอก ที่มีสาเหตุปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลที่แตกต่างกัน การแก่งแย่งช่วงชิง การใช้อำนาจเหนือกว่า การไม่มีส่วนร่วม การขาดข้อมูล การขาดความสัมพันธ์ที่ดี การขาดความน่าเชื่อถือ การตีความที่แตกต่าง การขาดความสามัคคี การขาดความยุติธรรม ไม่เสมอภาค ไม่สมประโยชน์ การครอบงำ การเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ หรือแม้แต่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และกฎหมายที่แตกต่าง เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นความขัดแย้งที่มีปรากฏอยู่ โดยทั่วไปและเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์ (Buddhist Santiwitthi Integrating conflict management principles and tools. 2018; pp. 147-150)

พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อปัญหาความขัดแย้ง โดยมองว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นมาจากรากเหง้าแห่งกิเลสที่เรียกว่า "ปญฺจุธรรม" ซึ่งประกอบด้วยตัณหา หรือความอยาก ทิฐิหรือ ความเห็น และมานะหรือความถือตัว ความลำพองตน ความทะนงตน ซึ่งหากกิเลสทั้ง 3 อย่างนี้ เบ่งบานหรือเจริญงอกงามจะทำให้เกิด "อกุศลมูล" ที่ประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะ และส่งผลให้เกิดวิวาาทมูลและอนุวาาทมูลเกิดขึ้นติดตามมา นอกจากนี้ ความขัดแย้งยังก่อเกิดจากมิติ 5 ประการ เหล่านี้คือ คือ ความขัดแย้งด้านข้อมูลข้อเท็จจริง (Data Conflict) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และความขัดแย้งด้านความเชื่อหรือค่านิยม (Value Conflict)

3.3 วิธีการ

มุมมองพระพุทธศาสนาที่มีต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้น พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนใช้หลักอริยสัจ 4 มาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา และใช้ "มรรควิธี" เป็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งประกอบด้วย

- 1) สัมมาทิฐิ (ปัญญาเห็นชอบ) หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา
- 2) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม

- 3) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) หมายถึง การพูดต้องสุภาพพูดในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม
- 4) สัมมากัมมันตะ หมายถึง การประพฤติดีงามทางกาย
- 5) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบผู้อื่น
- 6) สัมมาวายามะ หมายถึง ความอุตสาหะ พยายามประกอบความเพียรในการกุศลกรรม
- 7) สัมมาสติ หมายถึง การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลื่อนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ และ

8) สัมมาสมาธิ หมายถึง การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัดจากกิเลส นิเวศน์อยู่เป็นปกติ

ทั้งนี้ การที่จะนำมรรคมีองค์ 8 มาประยุกต์ใช้นั้น ในทางพระพุทธศาสนายังย่อยลงมาให้เหลือเพียง 3 ด้านสำคัญ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขามาเป็นกรอบในการพัฒนาคนให้เกิด "สัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบ" และเป็นความเห็นชอบที่เป็น "ทิฐิสามัญญตา หรือความเห็นชอบที่เห็นพ้องต้องกัน" มาสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดมี "ความสามัคคีธรรม" อันจะทำให้ลดความขัดแย้งลงได้

วิธีการจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ วิธีไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นกลาง ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวอย่างมีมากมายที่ปรากฏในคัมภีร์คือ พระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ได้ทำหน้าที่นี้ในหลายกรณีด้วยกัน ทั้งในกรณีความขัดแย้งในคณะสงฆ์ ความขัดแย้งในวงศ์พระญาติและความขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ

PhraPhaisan Visalo ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งคือ มนุษย์ไม่ควรนิ่งดูตายในกรณีความขัดแย้งทางสังคม หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนด้วยการช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกันเป็นหน้าที่ของชาวพุทธในการเข้าไปแทรกแซงเมื่อมีความขัดแย้งกันในกลุ่มชน ดังคราวหนึ่ง ได้ทรงดำนิพระอานนท์และหมู่คณะที่วางเฉยเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างพระสารีบุตรกับพระอุทายี ครั้นนั้น พระอุทายีได้คัดค้านคำสอนของพระสารีบุตรถึงขั้นจ้วงจาบจนพระสารีบุตรนั่งเจี๊ยบ พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ไฉนพวกเธอจึงวางเฉยต่อภิกษุผู้เถระซึ่งถูกเบียดเบียนอยู่ เพราะการปล่อยให้พระเถระถูกจ้วงจาบไม่ถือว่าเป็นความกรุณา (Buddhist mediation. (Search on 10 January 2024). Online, Retrieved from : www.visalo.org)

3.4 หลักธรรม

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการความขัดแย้งโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อสร้างความสมานฉันท์ให้คู่พิพาทอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยทั้งคู่ชนะด้วยการทั้งสองฝ่ายนั้น มีทั้งหลักธรรมที่เป็นวิธีการในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ เป้าหมายและมรรควิธีในการจัดการความขัดแย้ง และหลักธรรมที่เป็นการสร้าง ความสมัคสมานสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังนี้

1.หลักอริยสัจ 4

หลักอริยสัจ 4 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และวิธีการในการแก้ไขปัญหา ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น โดยเฉพาะผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงจำเป็นต้องเข้าใจหลักอริยสัจ ต่อไปนี้

- 1) รู้จักทุกข์ก่อน กล่าวคือรู้ถึงปัญหาและเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ควรศึกษารายละเอียดของปัญหา เรียนรู้เพิ่มเติมในข้อที่ยังไม่รู้ ในทางพระพุทธศาสนาคือความยึดมั่นในชั้น ๕ จึงเป็นทุกข์ การเรียนรู้เช่นนี้เปรียบเสมือนการเตรียมตัวเพื่อค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

2) รู้สมุทัย หรือรู้สาเหตุแห่งปัญหา เมื่อทราบประเด็นปัญหาแล้ว หน้าที่ที่สำคัญคือการหาสาเหตุของปัญหา ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาให้พิจารณาไปที่ ตัณหา ๓ ประการ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา อันเป็นสาเหตุแห่งทุกข์หรือสาเหตุแห่งปัญหา หากผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถรู้ถึงจุดนี้ก็จะ มีแนวทางในการแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบางครั้ง จำเป็นต้องค้นหาความต้องการ ที่แท้จริงของคู่กรณี

3) รู้นิโรธ หรือรู้ถึงความดับทุกข์ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ขอให้รู้สันติเป็นเป้าหมาย นั่น หมายถึงว่า ควรจะอย่างไรให้คู่กรณีคืนดีกัน ดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างปกติดังเดิม ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรคิดหาทางให้คู่กรณีลดละต่อกัน และให้อภัยกัน

4) รู้มรรค หรือรู้หนทางแห่งการพ้นทุกข์ หรือหนทางในการแก้ปัญหา หนทางในพระพุทธศาสนา คือ ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ ไม่ตึงหรือไม่หย่อนเกินไป เป็นทางแห่งปัญญา เริ่มด้วยปัญญา ดำเนินด้วยปัญญา และนำไปสู่ปัญญาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา “มรรคมืองค์ 8” นั้นเอง (Thai Tripitakas, 1996, 35/1892/163-173)

2. พรหมวิหารธรรม

พรหมวิหาร 4 ประการ เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สามารถนำมาเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ เป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่เป็นสากลที่จะต้องให้มีอยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้เกิดแสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง ได้แก่

1) เมตตา คือ ความรักต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นั้น ต้องมุ่งเน้นให้คู่พิพาทรู้สึกว่ายฝ่ายตรงข้ามมิใช่ศัตรู แต่เป็นมิตร การทำให้คู่พิพาทเกิดความรู้สึกว่าการมีเมตตาธรรม รักกัน ดีกว่าเกลียดกัน จึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการยุติข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางจึงต้องเน้นให้คู่พิพาทเห็นถึงข้อดีของการรักกัน มีเมตตาต่อกัน ไม่มุ่งที่จะเอาชนะกัน แต่มุ่งที่จะเจรจากันอย่างสันติ เพื่อให้เกิดข้อยุติที่ชนะกันทั้งสองฝ่าย คุณธรรมข้อว่าด้วยเมตตา นี้ จึงเป็นหลักธรรมสำคัญอย่างยิ่งในการใช้ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยหากคู่พิพาทรู้สึกมีความรัก ความเมตตาต่อกัน การเจรจาไกล่เกลี่ยก็จะง่ายและสัมฤทธิ์ผลตามประสงค์ เพราะคู่พิพาทรู้สึกดีต่อกันแล้ว

2) กรุณา คือ ยอมผ่อนปรนให้กัน ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น การที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้จักยอมผ่อนปรนให้แก่อีกฝ่าย การเจรจาก็จะดำเนินไปได้ด้วยดี กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งได้เปรียบในข้อกฎหมายหรือในข้อเท็จจริง การเจรจาเพื่อหาข้อยุติก่อนการฟ้องร้อง ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางจำต้องชี้ให้เห็นผลดีผลเสียให้คู่พิพาทได้เข้าใจในการที่แต่ละฝ่ายยอมถอยกันคนละก้าวเพื่อได้ข้อยุติ โดยการชนะทั้งสองฝ่าย ดังนั้น การมีกรุณา คือยอมผ่อนปรนให้กัน ไม่เข้าเต็มกันพยายามที่จะหาข้อยุติโดยที่ทุกฝ่ายสมประโยชน์ด้วยกัน จึงต้องมีกรุณาเป็นที่ตั้งด้วยการยอมถอยคนละก้าวเพื่อก้าวไปข้างหน้าพร้อมกัน

3) มุทิตา คือ ในที่นี้หมายถึง การให้โอกาส การให้อภัย การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกและสำนึกในการกระทำของตนแล้ว อีกฝ่ายซึ่งได้เปรียบในข้อเท็จจริงและข้อ

กฎหมาย ก็ควรที่จะให้อภัย กล่าวคือ ยินดีในการที่เขาสำนึกผิดและพร้อมที่จะให้อีกฝ่ายในการที่อีกฝ่ายได้กลับตัว ไม่มุ่งการแพ้ ชนะ แต่มุ่งที่จะสานสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น การเจรจาจะสามารถดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้ ทุกฝ่ายก็จะกลับไปด้วยความรักและปรารถนาดีต่อกันทั้งยังเป็นการสร้างมิตรไปในตัว

4) อุเบกขา คือ ในที่นี้ ได้แก่ **ปล่อยวางเลิกraganด้วยดี** หมายความว่า ความมั่นคง หนักแน่น ไม่หวั่นไหว เมื่อคู่พิพาทได้ให้อภัยต่อกันแล้ว ก็เป็นผู้ที่มีความหนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามลมปากผู้ใดอีก กล่าวคือ ไม่คิดเจ็บแค้นต่อกัน เมื่อให้อภัยแล้วก็ไม่กลับมาเรียกร้องฟ้องหาความกันอีกในภายหลัง จบแล้วก็จบกัน ไม่คิดผูกใจเจ็บสิ่งที่เคยช่นช้องหมองใจกันมา นี่คือความหมายของอุเบกขา สำหรับในแง่ของคู่พิพาท

อุเบกขาในแง่มุมของผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลาง คือ ความเป็นกลาง ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น คุณธรรมข้อนี้เป็นหลักสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางที่จะต้องยึดถือในการทำหน้าที่ให้ตลอด กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำผิดหลัก หรือละเมิดธรรม ผู้ไกล่เกลี่ยต้องไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง แต่ต้องเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้าง ต้องรักษาหลักการ กฎเกณฑ์กติกา ทั้งนี้ เพื่อให้การเจรจาไกล่เกลี่ยบรรลุวัตถุประสงค์คือทั้งสองฝ่ายชนะด้วยกันทั้งคู่ อุเบกขานี้เป็นตัวรักษาดุล เป็นตัวจำกัดหรือคุมการปฏิบัติตามข้อ 1-2-3 (เมตตา – กรุณา – มุทิตา) ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียความยุติธรรม คือ การปฏิบัติต่อคนหรือช่วยเหลือคนจะต้องไม่ให้เสียความยุติธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาที่ขอบธรรม ดังนั้น ความเป็นกลางจึงเป็นหัวใจหลักของผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางที่จะยึดถือในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทั้งนี้ เพื่อให้การเจรจาดำเนินไปโดยเที่ยงธรรมแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่าย (Thai Tripitakas, 1996, 19/235/174-180)

3. สังคหัตถุธรรม

หลักสังคหัตถุ 4 ประการ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันของคนในสังคม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา หลักพุทธธรรมนี้ เป็นหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน เป็นหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เป็นที่ตั้งเป้าหมายในใจของการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความได้มีการขอโทษ และมีกระบวนการให้อภัยแก่กัน และผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกผิดด้วยตนเอง ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นอภัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ให้ผู้กระทำความผิดได้มีการขอโทษในสิ่งที่กระทำพลาดไป และผู้เสียหายมีกระบวนการให้อภัยต่อกัน การให้อภัยที่ยิ่งใหญ่คือการให้อภัยทาน เพื่อผู้กระทำความผิดไม่หวนกลับคืนไปกระทำความผิดซ้ำอีก และผู้ปฏิบัติหน้าที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพูดจาด้วยความไพเราะ และทำการไกล่เกลี่ยช่วยเหลือคู่ความให้สามารถตกลงกันได้โดยไม่หวังประโยชน์ใด ๆ เป็นการสร้างกุศลเป็นผู้ให้ด้วยใจ และกระทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความสม่ำเสมอ เพื่อความสงบสุข ทำให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ด้วยความพอใจทั้งสองฝ่ายและสานต่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ต่อไป

1) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่

เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน รวมถึงการให้อภัยซึ่งกันและกันด้วย

2) **ปิยวาจา** การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน พูดจาจับใจ

3) **อิตถจริยา** ช่วยเหลือกัน แนะนำแก้ไขปัญหา เสนอทางเลือกที่ดีให้แก่กันและกัน

4) **สมานัตตตา** การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่มีอคติต่อกัน ทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ และแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น เช่น ในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือ ย่อมเกิดความสุข และความสามัคคีในหมู่คณะ (Thai Tripitakas, 1996, 21/32/50)

4.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ

ปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดได้นำกระบวนการยุติธรรมทางเลือก หรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ เพื่อเบี่ยงเบนคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนหากประสงค์จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยมิต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประណอมข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ พ.ศ.2555 ข้อ 8 กำหนดว่า “เมื่อสำนักงานอัยการพิเศษฝ่าย หรือสำนักงานอัยการจังหวัด ได้รับสำนวนการสอบสวนคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวจากพนักงานสอบสวนและคดีไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อ 9 ให้มีหนังสือแจ้ง สดช.หรือ อจ.สดช. แล้วแต่กรณี โดยเร็วเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยและประណอมข้อพิพาทโดยไม่ต้องส่งสำนวนไปด้วย” ข้อ 9 กำหนดว่า “คดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวที่พนักงานอัยการจะดำเนินการไกล่เกลี่ยและประណอมข้อพิพาทต้องไม่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ (1) คดีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการกระทำความผิดของผู้ต้องหาเป็นการประกอบอาชญากรรมเป็นอาชญา หรือเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัย (2) คดีที่มีข้อเท็จจริงเป็นเรื่องแนชัดแล้วว่าพนักงานอัยการจะต้องมีคำสั่งยุติการดำเนินคดีเพราะเหตุอื่น” โดยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกดังกล่าวตามระเบียบข้างต้น ได้มีการให้พนักงานอัยการได้นำมาปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมทางเลือกให้กับประชาชนก่อนนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Office of the Attorney General. (Search on 10 January 2024). Online. Retrieved from ; www.ago.go.th)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานอัยการสูงสุด ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประណอมข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ พ.ศ.2555 ดังกล่าว พบว่าเป็นการจัดการความขัดแย้ง มุ่งเน้นการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้โดยใช้ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานที่ปรากฏตามสำนวนการสอบสวนและหลักกฎหมายเป็นหลักในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยหากมีนำหลักรัฐศาสตร์ หรือหลักจิตวิทยา หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจส่งผลให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้นได้ ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันหน่วยงานราชการหรือเอกชน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สภานายความ หรือแม้กระทั่งศาลยุติธรรม เป็นต้น เริ่มใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำการไกล่

เกลี้ยข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมแล้ว (Rights and Liberties Protection Department. (Search on 10 May 2024). Online. Retrieved from; www.rlpd.go.th)

5.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีชั้นพนักงานอัยการ

สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการนั้น เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานอัยการที่ใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนก่อนฟ้องคดีในชั้นศาล ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี นั้น วิบูล หนูยิ้มชัยและคณะ ได้ทำการศึกษา รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี : กรณีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสภานายความ กรุงเทพมหานคร ได้ให้ความเห็นว่า “...กระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวปฏิบัติตามแบบพุทธสันติวิธีโดยยึดหลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์ปัญหา มีรูปแบบประกอบด้วยรูปแบบด้านคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันประกอบด้วยคุณสมบัติภายในและคุณสมบัติภายนอกของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งกำหนดคุณสมบัติภายในไว้คือ เป็นผู้มีสติ มีขันติ ไร้อคติ และมีพรหมวิหารธรรม คุณสมบัติภายนอก คือ มีกัลยาณมิตรธรรม มีศีลธรรม และมีคารวธรรม รูปแบบด้านวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อันประกอบด้วยบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยใช้บทบาทด้านเมตตาตามหลักสาราณียธรรม และใช้เทคนิคที่เป็นทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา สุดท้ายรูปแบบด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใช้หลักอริยสัจ 4 ในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งมีลำดับขั้นตอนของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 5 ขั้นตอน คือ 1) ตั้งต้นวิเคราะห์ทุกข์ 2) เปิดमुखด้วยปิยวาจา 3) ใช้เมตตาค้นหาประเด็น 4) ร่วมคิดเห็นอย่างไร้อคติและ 5) มุ่งมิตี อภัยทาน โดยมีเป้าหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ “สันติ” หรือการที่คู่พิพาทยุติข้อพิพาทโดย ไม่ติดใจเอาความต่อกันอีก”

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ ในบทความนี้ จึงเป็นการนำเสนอ “วิธีการ” การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพนักงานอัยการของสำนักงานอัยการสูงสุดตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเปรียบเบนครือออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ดำเนินการอยู่แล้ว เพื่อเพิ่มศักยภาพและมิติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีความยืดหยุ่นและเกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น โดยจะนำเสนอวิธีการตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนี้

วิธีการ (Mind-Set)

การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องในชั้นพนักงานอัยการ บทความนี้ ได้นำเสนอรูปแบบดำเนินการไว้ ประกอบด้วยหลัก "หลักอริยสัจ 4 (RCGP) + อริยมรรคมีองค์ 8 (The Noble Eightfold Path) ดังนี้

1.ขั้นวางแผน : อริยสัจ 4

ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ในการวางแผนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังนี้

1.1 ดำเนินการติดต่อพูดคุยกับคู่พิพาทแบบไม่เป็นทางการ เช่น โทรศัพท์สอบถามทั้งนี้เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อพิพาท รวมทั้งปัญหา สาเหตุ และความประสงค์ของคู่พิพาทแต่ละคนว่า ประสงค์ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือไม่ ทั้งนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางต้องพยายามอธิบายถึงผลดีของการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้คู่พิพาทได้เข้าใจว่าเกิดประโยชน์มากกว่าชั้นศาลอย่างไร เพราะเหตุใด ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ให้คู่พิพาทได้เห็นถึงความสำคัญและยินดีให้ความร่วมมือในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อไป

1.2 ขึ้นกำหนดแผนงาน เมื่อได้ข้อมูลตาม ข้อ 1.1 แล้ว จึงมากำหนดแผนงานตามหลักอริยสัจ 4 (RCGP) ดังนี้

- R = Result กำหนดปัญหาว่าเกิดจากอะไร
- C = Cause หาสาเหตุของปัญหาว่าคืออะไร
- G = Goal กำหนดเป้าหมายที่ต้องการคืออะไร
- P = Process กำหนดวิธีการในการจัดว่าควรเป็นอย่างไร

2.ขั้นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : มรรควิธี

ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการ โดยนำมรรควิธีในอริยสัจ ข้อ 4 คือ "มรรค" ซึ่งแบ่งย่อยลงไปเป็นไตรสิกขา 3 คือ 1) อธิศีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2) อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ มาเป็นแบบในการคิดหลักในการดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ มุ่งเน้นให้มีการเจรจากันด้วยการพูดคุยที่ดีต่อกัน พูดด้วยถ้อยคำที่มีเหตุผล ไม่โต้เถียงโต้แย้งกัน โดยใช้รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาแบบสัมมุขาวินัย ((Verdict of presence) คือประชุมกันโดยพร้อมหน้ากัน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความฉันทามติร่วมกัน โดยวิธีการมีหนังสือแจ้งส่งไปยังคู่พิพาทอย่างเป็นทางการเพื่อนัดหมายให้คู่พิพาทมาทำการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อกัน ทั้งนี้ โดยมีกติการ่วมกันว่า

-กำหนดให้คู่ความได้พูดคุยกันในสิ่งที่ตนประสงค์ของแต่ละฝ่าย (โดยกำหนดกติกาให้แต่ละฝ่ายพูดจนจบ แล้วจึงให้อีกฝ่ายพูด เพื่อมิให้เกิดการโต้แย้งกัน)

-ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางอธิบายกระบวนการยุติธรรมชั้นก่อนฟ้องและหลังฟ้องให้คู่พิพาทได้เข้าใจถึงข้อดี ข้อเสีย (เน้นข้อเสีย) ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้ทราบ (เพื่อเปิดโอกาสให้คู่พิพาทได้ไตร่ตรอง)

2. อธิจิตสิกขา คือ ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางต้องพยายามเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อส่งเสริมสภาพจิตใจให้คู่พิพาทได้คิดตรงตามด้วยเหตุด้วยผล เช่น พรหมวิหารธรรม คือมีเมตตา ให้รักกันฉันท์ในฐานะเพื่อนมนุษย์ มีกรุณา ยอมผ่อนปรนให้กัน มุทิตา ให้โอกาส ให้อภัยอีกฝ่ายในการกลับตัวเป็นคนดี และอุเบกขา ปล่อยวางเลิกราต่อกัน เพื่อให้เกิดการสมานฉันท์โดยสันติวิธี

3. อธิปัญญาสิกขา คือ ในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น จุดประสงค์หลักของการไกล่เกลี่ยคือ การทำอย่างไรให้คู่พิพาทสามารถพูดคุยกันได้และยอมรับซึ่งกันและกัน คือผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือคนกลาง ต้องคอยเป็นกำลังใจและให้สติ เตือนสติคู่พิพาทให้ใจเย็น ทั้งนี้ เพื่อที่จะให้เกิดสัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบ และเป็นความเห็นชอบที่เรียกว่า "ทิฐิสามัญญตา" คือ มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องข้อพิพาทอันจะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดำเนินไปสู่การสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี (Dictionary of Buddhist Science, 2008, pp. 210-211)

โดยในขั้นตอนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการนี้ เป็นวิธีการตาม "หลักอริยสัจ 4 (RCGP) + อริยมรรคมีองค์ 8 (The Noble Eightfold Path)" โดยสามารถนำหลักธรรม ได้แก่ พรหมวิหารธรรม 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และหลักสังคัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) มาใช้ประกอบในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการวางแผน หรือกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

บทสรุป

การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการนี้เป็นการเสนอวิธีการโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานอัยการสูงสุดที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปฏิบัติเพื่อเป็นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทน โดยการหันเหให้คู่พิพาทได้ทำการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์อันดีต่อกันตามหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีก่อนฟ้องคดีในชั้นพนักงานอัยการนี้ ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการอำนวยความสะดวกอย่างหนึ่ง เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับให้คู่พิพาทในความผิดอันยอมความได้ ได้มีการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันก่อนฟ้อง ซึ่งการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นพนักงานอัยการนั้นถือเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในกระบวนการยุติธรรมอย่างหนึ่ง ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสันติวิธี โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งมาเป็นแนวทางหรือเครื่องมือสำหรับใช้เป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กับพนักงานอัยการของสำนักงานอัยการสูงสุดโดยการสร้างสันติสุขทางใจ (ใจจบ) และเพื่อลดความขัดแย้งของคู่พิพาทและลดปริมาณการดำเนินคดีในชั้นศาล ค่าใช้จ่ายที่สูง ลดการเสียเวลา ก็จะเกิดประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมและสังคมส่วนร่วม เป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่พิพาทให้กลับคืนดีอันจะทำให้ไม่มีใครแพ้ ใครชนะ แต่ชนะด้วยกันทุกฝ่าย (คดีจบ) และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข (พบสันติ) ต่อไป

References

Books

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Pali Tripitaka Mahachula Thepitakam edition* 1992. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.
- Office of the Attorney General. (2012). *Guidelines for mediation and conciliation of criminal cases at the public prosecutor level, 2012*. Bangkok: Office of the Prosecutor for the Protection of Rights and Legal Assistance for the People (NCPO).
- Phra Brahma Kunaporn (Prayut Payutto). (2008). Dictionary of Buddhist Science 17th printing edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Mahahansa Dhammhaso (Nitibunyakorn). (2018). Buddhist Santiwitthi Integrating conflict management principles and tools. 2nd printing. Bangkok : Prayurasas Thai Printing Ltd.
- Jutharat Uayana, (2007). “Restorative Justice Process: “Options” for Ending Conflicts Criminal Justice for Thai Society”, Restorative Justice Process. 1st printing, Bangkok: Printing House, Agricultural Cooperatives Association of Thailand Company Limited.
- Kittipong Kittayarak and Jutharat Amueya, (2007). “Future Justice System and Peace in society and community”, restorative justice process. 1st printing, Bangkok : Chamchum Printing House Agricultural Cooperative of Thailand Company Limited.

Journal

- Rattaphon Yenchaima, Suraphon Suyaprom. (April-June). Prasit Buddhist faith. Conflict in society: Theories and solutions. *Journal of Social Science Review*. 2018. 7 (1); 224-226. (in Thai)
- Ploenta Tanransan. (May-June). Restorative Justice Process with the delinquency of children and youth, *Chulniti Journal*. 2010. 4 (3); 54-58. (in Thai)

Electronics

- Phra Phaisan Visalo. Buddhist mediation. [Search on 10 January 2024]. [Online], Retrieved from : www.visalo.org.
- Office of the Attorney General. [Search on 10 January 2024] [online], Retrieved from; www.ago.go.th
- Criminal Code. [Search on 10 January 2024]. [online], Retrieved from; www.ocs.go.th
- Restorative Justice Process, [Search on 18 January 2024]. [online], Retrieved from; www.senat.go.th